

i alle fall få høve til å gå ut, ja helst bør nokon gå ut og vera med i krigen.

Likevel vil eg seia at det er ting som har gjort sterkt inntrykk på meg her, og det er nokre av dei argument som har vore ført fram av talarane i denne debatten. Dei ynskjer at det skal vera eit samla Storting som står bak ei krigslysing, og det skjønar eg så godt, dei ynskjer ikkje at her skal vera dissens. Og når dei argumenterte, la fram både militære og logiske argument, så vedgår eg at dei militære og logiske argument som dei bar fram, er av ein slik karakter og ein slik stabilitet at eg kan ikkje møte dei med liknande militære og logiske argument. Ikkje minst inntrykk gjorde det på meg det som hr. Hambro sa, då han tala om riddarleg holdning i denne saki som hadde så mykje å seia, reint kollegiale ting andsynes våre allierte som stod med oss i striden for å vinna heimlandet vårt tilbake, og utan deira hjelp er det heilt klårt at me aldri hadde vunni heimlandet vårt tilbake. Eg kjenner nok og sterkt i mitt indre den appell som ligg i slike argument. Og dette har gjort at eg i dette høve skal vera viljug til å gå tilbake på mitt opphavlege standpunkt. Eg er merksam på at hr. Hambro peika ut ein utveg, som me kunne bruka når me ikkje ynskte å vera med på ein slik ting, ein utveg som gjorde at me slapp vera med å røysta. Ja, det er slike utvegar her i salen, her er to utvegar. Men eg har enno aldri brukt slike utvegar, og eg skal heller ikkje gjera det i dag. Eg vil vera med å røysta for denne tilråding.

Statsråd Lie: La meg gjøre oppmerksom på at jeg ikke er sikker på om statsråd Torp vet om møtet i dag. Han vet om saken, men jeg beklager at jeg ikke har underrettet ham om møtet. Jeg vet jo så godt at statsråd Torp er villig til når som helst å redegjøre for Stortinget for alle sine disposisjoner.

Jeg må rette en misforståelse fra hr. Wrights side. Det er ikke en krigserklæring Stortinget innbys til å gi sitt samtykke til, det er bare en formell erklæring om at Norge betrakter seg som værende i krig med Japan siden 7 desember 1941.

Foshaug: Naturligvis kan det spørsmål reise seg for en del av Stortingets medlemmer om det er riktig å gå med på en sådan erklæring som den som foreligger, men jeg for min del var med en gang klar over at det ikke kan være noe annet å gjøre for Stortinget enn samstemmig å vedta den foreliggende innstilling. Jeg tenkte på hvordan jeg ville se på det hvis jeg hadde vært i den stilling at jeg hadde vært enten engelskmann eller amerikaner og hadde deltatt i krigen, som de har gjort i disse åre-

ne, og bidratt på den måte de har gjort, til å frigjøre Norge, og det så viste seg å være tvil her om man ville gå med på en formell erklæring, som jo bare fastslår den kjensgjerning at krigen har vart i fire år mellom Japan og Norge. Det fortøner seg slik for meg at det blir et virkelig samvittighetsspørsmål. Hvordan hadde vi stått her i landet hvis ikke England og Amerika og Russland hadde gått inn i krigen? Og tror noen at de folk som sitter hjemme i England og Amerika og Russland, som nå har vært med å ta de store offer for å knekke herrefolket, ikke sørger like sårt over sine som vi har sørget over dem vi har mistet? Jeg mener det er helt riktig at vi gir denne erklæring, ikke av hensyn til de økonomiske fordeler, men av hensyn til det rene menneskeverd og de gjerninger som disse makter har gjort for å befri oss. Hadde de ikke deltatt, hadde vi vært under herrefolkets hel den dag i dag, og vi hadde vel aldri kommet til å bli en fri og selvstendig nasjon, hvis aksemaktene hadde seiret i Europa.

Komiteen hadde innstillet:

Stortinget samtykker i at Regjeringen i en formell erklæring fastslår at det består krigstilstand mellom Norge og Japan og at slik krigstilstand har bestått siden 7 desember 1941.

Votering:

Komiteens innstilling ble vedtatt mot 1 stemme (Førre).

[Sak nr. 2. Innstilling fra finans- og tollkomiteen angående ekstraordinære finansielle åtgjerder (innst. S.C). Offentliggjort i S.tid. 1945, s. 101–109.]

Møtet hevet kl. 12.

Møte for lukkede dører
tirsdag den 10 juli 1945 kl. 17.

President: M o n s e n .

Dagsorden:

Redegjørelse fra forsvarsministeren.

Etter forslag av presidenten besluttet enstemmig:

1. Møtet holdes for lukkede dører.
2. Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet.

3. Proposisjon, innstilling og debatt om ekstraordinære finansielle åtgjerder blir å offentliggjøre.

Presidenten: Forsvarsministeren vil gi en redegjørelse.

Statsråd Torp: Av dagens annet kart ser jeg at det er regnet med at dette møtet skal ta en halv time. Jeg tror neppe jeg vil kunne greie meg med det, men jeg går ut fra at jeg kan bruke tid som er nødvendig til redegjørelsen.

Under debatten om Regjeringens erklæring uttalte stortingspresidenten den 5 juli at han gikk ut fra at Stortinget, før det går fra hverandre, ville få en redegjøring for hva vi har av en hær, hva vi har av en marine og hvilke pengesummer det har vært tale om å anvende. Jeg etterkommer gjerne denne anmodning, men må forutskikke den bemerkning at jeg i dag bare kan gi en oversikt over de store linjer. Dels er arkivene med alle detaljopplysningene ennå ikke kommet på plass, dels har den tid som har stått til disposisjon, ikke tillatt den nødvendige gjennomgåelse av alt materiale. I særlig grad gjelder dette den økonomiske side av vår krigføring. Jeg må derfor innskrenke meg til å gi en alminnelig redegjøring for oppbyggingen av vår hær, vår marine og vårt flyvåpen, om deres innsats i krigen og om det stabsarbeid som har utført i London.

Et stort og meget vesentlig kapitel, nemlig understøttelsen fra England av underjordisk virksomhet i Norge, kommer jeg bare leilighetsvis til å nevne. Det materiell som her foreligger, er ennå ikke gjennomarbeidet, slik at jeg må innskrenke meg til å nevne enkelte store hovedlinjer for arbeidet på dette feltet.

Skulle jeg prøve å ta en *status pr. 10 juni 1940*, altså den dag Regjeringen kom til Storbritannia, så var en av de største oppgaver som lå foran Regjeringen å bygge opp igjen den norske krigsmakt, sette den inn i kampen mot Tyskland og å sørge for den nødvendige planlegging for frigjøring av Norge.

De styrker som stod til disposisjon pr. 10 juni 1940 var ikke store. Av forskjellige grunner hadde det ikke vært mulig å evakuere enheter av *Hæren* fra Norge til Storbritannia. Allerede under felttoget i Norge var imidlertid en norsk øvelsesleir for soldater blitt opprettet i Skottland, og til den var blitt sendt de nordmenn som hadde meldt seg i utlandet som frivillige: hjemvendende hvalfangere, avmønstrede sjømenn, nordmenn bosatt i Storbritannia og i Frankrike og i andre land.

Størsteparten av *Marinens* skip var blitt senket under felttoget i Norge. I alt 13 fartøyer (2 jagere, 1 oppsynsskip, 9 patruljefartøyer og 1 undervannsbåt) var imidlertid blitt ført over

Nordsjøen. De fleste var gamle, alle var dårlig utstyrte og lite anvendelige for offensive operasjoner.

Også *Flyvåpnenes* materiell var for den største del blitt ødelagt i de 2 måneder krigen varte. 5 sjøfly tilhørende Marinens flyvåpen, var imidlertid fløyet over Nordsjøen; likeledes en del speiderfly. Den samlede mannskapsstyrke i Hærens og Marinens flyvåpen lå på omkring 100 mann.

For å bygge opp et instrument som virksomt kunne delta i krigen på det grunnlag som forelå pr. 10 juni 1940 var i første omgang 2 ting nødvendig: *tilgang på personell og tilgang på materiell*. Før jeg går inn på våre styrkers aktive innsats og på arbeidet for øvrig, vil jeg gi en oversikt over hvordan personellet og materiellet er skaffet til veie.

De folk som i 1940 meldte seg til tjeneste i hær, marine og flyvåpen gjorde det på *frivillig* grunnlag. Også i 1941 fikk våre styrker en betydelig tilgang fra folk som hadde forlatt Norge i den hensikt å slutte seg til styrkene. I 1941 dro således over 2 000 norske borgere (kvinner og menn, dog i det vesentlige vernepliktige ungdom) over Nordsjøen i skøyter. Fra de to Lofoten-raids samme år ble medtatt i alt ca. 550 og fra Svalbard ca. 750 norske borgere (av begge kjønn). En betydelig del av de vernepliktige gikk til krigsmakten, andre til handelsflåten.

Det ble imidlertid tidlig klart at våre væpnede styrker ikke ville få sitt personellbehov dekket ved frivillig tilslutning alene. Allerede i juli 1940 var bestemmelse blitt truffet om registrering av norske borgere over 18 år. Da man gjennom registreringen hadde fått den nødvendige oversikt over de disponible mannskapsreserver, ble alminnelig verneplikt for mannlige norske borgere i utlandet lovhjemlet ved kgl. resolusjon av 13 desember 1940. Utskrivningen som i begynnelsen omfattet vernepliktige i alderen 20–37 år, ble i første omgang bare gjennomført i Storbritannia.

I november måned 1941 besluttet Forsvarsdepartementet i henhold til kgl. resolusjon av 28 november 1941, å iverksette innkalling av norske borgere i en rekke land, nemlig: U.S.A., Canada, Brasil, Argentina, Mexico, Cuba, Austral-Sambandet, Sør-Afrika-Sambandet, India, China, Egypt, Portugal, Island samt på Færøyene.

I 1941 begynte mannskapsmangelen å gjøre seg gjeldende også i handelsflåten. En viss konkurranse om personell var følgen. For å sikre ivaretagelse av alle de interesser som ble berørt, ble et mannskaps- og vernepliktsstyre opprettet i London ved kgl. resolusjon av 12 desember 1941. Dette hadde 6 medlemmer

(en representant for Hæren, en for Marinen, en for Flyvåpnet, en for Registreringskontoret i London, en for Nortraship og en for sjømannsorganisasjonen) og hadde til oppgave å fordele mannskaper mellom de væpnede styrker og «de for krigføringen nødvendige yrker». Ved en annen kgl. resolusjon av samme dato ble ytterligere utbygget en regel som allerede var knesatt ved kgl. resolusjon av 4 april 1941 om at sjøfolk som var nødvendige for bemanningen av vår handelsflåte, skulle fritas for militærtjeneste.

For så vidt angår utskrivninger utenfor Storbritannia kan nevnes at underavdelinger av mannskaps- og vernepliktsstyret i London ble opprettet i New York, Cape Town, Sydney og Reykjavik. I andre land hvor utskrivning var blitt besluttet, ble innkallingen gjennomført av våre legasjoner og konsulater.

Mannskapsmangelen gjorde seg stadig sterkere gjeldende gjennom 1942. Mens det til en begynnelse vesentlig hadde vært behov for stridsdyktig ungdom, var det imidlertid nå også oppstått behov for et større antall hjelpe-dyktige mannskaper. Personell trengtes til nyopprettede verksteder, depoter og magasiner; vaktmannskaper ble det etter hvert også nødvendig å ta i tjeneste. For å imøtekomme disse behov fremla Forsvarsdepartementet forslag i statsråd den 5 juni 1942 til kgl. resolusjon om hevning av vernepliktsalderen fra 37 – 55 år for Storbritannias vedkommende. Dette forslag ble vedtatt, slik at utskrivningen i Storbritannia omfattet hele 37 årsklasser (menn i alderen 18–55 år).

Arbeidet med å få overført til Storbritannia norske flyktninger i Sverige var tatt opp på et tidlig tidspunkt. Før Russland kom med i krigen den 22 juni 1941, var ca. 500 flyktninger blitt sendt fra Sverige gjennom Russland og videre via Sibir eller via India. Etter Russlands inntreden i krigen måtte all videretransport finne sted gjennom luften.

På grunn av de krav til flytransport som utviklingen på de forskjellige krigsteatre medførte: Det fjerne Østen, Russland, Nord-Afrika, tok det lang tid før lufttransporten fra Sverige kunne få noe omfang. Vi nådde imidlertid en milepel våren 1944 da amerika: rne etterkom en anmodning fra den norske regjering om å være behjelpelig med transporten. Amerikanerne påtok seg å frakte over fra Sverige til Storbritannia 2 000 mann til styrkene og til handelsflåten. Overføringen var avsluttet senhøstes 1944.

I den tid jeg har bestyrt Forsvarsdepartementet har all kraft vært satt inn på å skaffe mannskap til vår hær, vår marine og vårt flyvåpen. Vi har finkjemmet de allierte land, utskrevet folk helt til 55-års grensen og gjort hva

der har stått i vår makt for å skaffe folk fra Sverige. Kanskje må det allikevel sies at de resultater arbeidet har brakt, ikke står i forhold til anstrengelsene. Styrkelistene for så vidt angår styrkene i Storbritannia og Canada viser følgende tall pr. 1 januar d. å.:

Hæren	ca.	4 050
Marinen	»	6 750
Kystartilleriet	»	250
Flyvåpnene	»	2 650
<hr/>		
Tilsammen for alle våpen	ca.	13 700

I tiden 1 januar–8 mai i år fikk styrkene atskillig tilgang, idet vesentlige fra Sverige. Jeg har ikke for meg nøyaktig styrkelister, men et høyere totaltall for alle forsvarsgrener enn 15 000 mann kommer man neppe opp i.

I tillegg til de tall som foran er gitt kommer de såkalte «Reservepolititropper», som ble satt opp i Sverige.

I krigens første år var alle forsøk på å igangsette militærtrening for flyktninger i Sverige, dømt til å mislykkes. Etter hvert ble imidlertid en svingning i de svenske myndigheters holdning til saken merkbar. Den første begynnelse var de såkalte «helseleirer», hver på ca. 16 dagers lengde, som ble igangsatt sommeren 1943. Andre kurser fulgte, og stadig mer åpent kunne undervisningen i rent militære fag finne sted. Sommeren og høsten 1944 lyktes det å innhente de svenske myndigheters samtykke til betydelige utvidelser av de norske politileirer, liksom adgangen til skyting og til bruk av tungt infanterivåpen ble gitt. Hånd i hånd med utdannelsen av avdelingen gikk utdannelsen av befal, liksom en rekke spesialkurser ble satt i gang. Pr. 8 mai d. å. bestod Reservepolitiet av 8 bataljoner, hver på full styrke (ca. 700 mann), hvortil kommer stabsavdelinger, bilkompanier, forsyningsorganer, sanitetskompanier, feltsykehus osv. I alt talte Reservepolitiet ca. 12 000 mann, hvortil kom ca. 2 000 mann tilhørende Rikspolitiet og Havnepolitiet.

Da gjenoppbyggingen i Storbritannia begynte sommeren 1940, hadde Hæren intet av sitt materiell fra Norge til disposisjon. Marinen og Flyvåpnet hadde som foran nevnt, et mindre antall fartøyer og fly til rådighet. De 2 sistnevnte forsvarsgrener hadde imidlertid sommeren 1940 uoppfylte leveransekontrakter i Storbritannia og i De forente stater. I henhold til disse kontrakter ble 2 motortorpedobåter levert Marinen høsten 1940. Marinens flyvåpen hadde før krigen bestilt 24 Northrop-rekognoseringsbomber i De forente stater. De ble ferdig til levering høsten 1940 og utover. Det øvrige materiell som var nødvendig

for Norges deltagelse i krigen måtte skaffes ved nye kontrakter. Det falt av seg selv at det krigsmateriell vi hadde bruk for, i det vesentlige ble anskaffet gjennom den britiske regjering, dog så at vi betalte for de ytelser vi mottok. Dette siste prinsipp ble uttrykkelig fastslått i vår militæravtale med Storbritannia av 28 mai 1941, hvor det i artikkel 6 er uttrykkelig uttalt:

«De norske stridskrefter skal utrustes, betales og underholdes på den norske regjeringens bekostning.»

I et bilag til avtalen ble imidlertid et vesentlig unntak gjort for Marinens vedkommende, idet det her ble bestemt at krigsskip skulle bli *utlånt* vederlagsfritt fra den britiske til den norske marine.

I henhold til denne avtale fant betydelige overføringer av krigsmateriell fra de britiske myndigheter til den norske hær, marine og flyvåpen sted. Våren 1944 tok imidlertid britene opp spørsmålet om å endre artikkel 6 i avtalen av 28 mai 1941. Det system som ble brakt i forslag blir i England alminnelig betegnet som «gjensidig Lend-Lease»: britene påtok seg vederlagsfritt å levere alt utstyr (herunder krigsmateriell) til de norske styrker for en periode av krigens varighet pluss 6 måneder etterpå, mot at den norske regjering vederlagsfritt stiller til rådighet for de britiske stridskrefter de ytelser som det måtte være adgang til å gi på norsk statsområde. For begge parter gjelder at ytelsene er å betrakte som *lån*, og klausuler er inntatt om at de 2 kontraherende parter ved avtalens opphør kan kreve tilbake alt det som ikke er tapt, ødelagt eller oppbrukt.

Etter at saken var inngående diskutert av Forsvarsdepartementet, Finansdepartementet og Utenriksdepartementet fant Regjeringen å burde tiltre en avtale som foreslått. Den ble undertegnet den 4 oktober 1944 med gyldighet fra 1 juni 1944 og kalles i alminnelighet «Finansavtalen».

Sommeren 1940 fulgte sjefen for 6. divisjon, general Fleischer, med H. M. Kongen og Regjeringen over til Storbritannia. Med generalen fulgte et mindre antall offiserer av Hæren.

Det ble general Fleischers første oppgave å *organisere de første norske avdelinger i Skottland*. Til tross for store vansker lyktes det etter hvert å få satt opp:

- 1 infanteribataljon med motorisert tren,
- 1 liten batteribataljon på 8 kanoner.

Disse avdelinger ble samlet i en brigade som til en begynnelse hadde sitt standkvarter på Skottlands vestkyst og senere ble forlagt til østkysten. Her inngikk brigaden i det bri-

tiske forsvarsavsnitt innen hvilket den hadde sitt bestemte område å forsvare i tilfelle av en tysk invasjon.

Da general Beichmann overtok stillingen som sjef for Hærens overkommando i begynnelsen av 1942 – og etter opprettelsen av Forsvarets overkommando – ble det foretatt en ganske omfattende *omorganisasjon* av Hærens styrker.

Som det bærende prinsipp ble fastsatt at organisasjonen skulle tilpasses med henblikk på de oppgaver som ville tilfalle våre stridskrefter ved en invasjon sammen med allierte tropper i Norge for å erobre landet tilbake fra tyskerne.

Det ville føre for langt her å gjennomgå de forskjellige utviklingstrinn i omorganisasjonen. Jeg innskrenker med til å nevne at våre feltavdelinger i Storbritannia pr. 8 mai i år bestod av *en brigade* med følgende enheter:

- Den operative brigadestab
- 3 bergkompanier à 260 mann
- 1 fallskjermkompani på 160 mann
- 1 liten feltartilleribataljon på 200 mann
- 1 motorisert oppklaringseskadron på 240 mann
- 1 biltransport-avdeling på 60 mann.

Foruten den operative del hadde brigaden et organ for rekruttutdannelse, kurser og administrasjon (benevnt «Hærens skoler og øvelsesavdeling»). Utenfor brigaden hadde vi en norsk kommandoavdeling, samt en spesialavdeling: «Norwegian Independent Company No. 1», populært kalt «Lingekompaniet».

Den idé som ligger til grunn for oppsetting av våre infanteristyrker i selvstendige bergkompanier – i stedet for den tidligere motoriserte bataljon – var hensynet til den beste utnyttelse av nordmennenes spesielle kvalifikasjoner under samvirket med allierte staber. Bergkompaniene som var oppsatt som kløv-tropper (med mulighet for overgang til kjerreoppsetting), var beregnet på å kjempe i fjellet og utenfor veiene. På denne måte kunne de ha betydd et større pluss i en samlet innsats enn de ville ha gjort om de hadde vært oppsatt på samme måte som hovedmassen av allierte tropper.

Av de øvrige avdelinger skal nevnes oppklaringseskadronen. Denne moderne oppsatte avdeling er å betrakte som motorisert kavaleri. Den er satt opp som en britisk «Reconnaissance-squadron» og omfatter panserbiler og beltevogner.

Det var klart allerede i 1942 at de norske hærstyrker ikke ville kunne bli så store at de isolert sett ville bety en vesentlig faktor ved frigjøringen. For å sette de allierte styrker mest mulig i stand til å løse sine oppgaver og

også for å sørge for varetagelsen av norske interesser ble arbeidet for utdanning av liaison-offiserer, eller forbindelsesoffiserer, tatt opp. Særlige kurser ble satt i gang, og de ferdigutdannede offiserer ble samlet i et korps «Liaisonkorpset», hvorfra de igjen ble fordelt til de britiske staber og avdelinger som opprinnelig var utsett for aksjoner i Norge.

En annen viktig oppgave for Hæren har vært å utdanne befal. En rekke britiske undervisningsinstitutter for offiserer var blitt opprettet under krigen, og en flerhet av de norske offiserer som kom over fra Norge til Storbritannia har fått adgang til å gjennomgå kurser her. Det var imidlertid også nødvendig å sette i gang ny-utdanning av befal av hensyn til de nye norske avdelinger som det var planlagt å sette opp etter frigjøringen. Norske befalskurser ble derfor startet, senere også en 1-årig norsk krigsskole i London.

Jeg vil da si noen ord om *Marinens oppbygging*.

Innledningsvis er nevnt at i alt 13 av Marinens fartøyer tok seg over til Storbritannia under felttoget i 1940 og etter kapitulasjonen, samt sjøforsvaret høsten 1940 fikk levert 2 motortorpedobåter i Storbritannia på en eldre kontrakt.

Høsten 1940 overtok Marinen enn videre 8 motorlauncher og 2 minesveipere. I det følgende år ble et betydelig antall fartøyer overtatt fra britene: 4 gamle ex-amerikanske jagere, 5 nye korvetter og 1 undervannsbåt, «Uredd». Videre overtok Marinen 13 norske hvalbåter som ble utstyrt for patruljetjeneste og for minesveiping.

Det ville føre for langt her å redegjøre for den utvikling som har funnet sted i Marinen fra år til år. Den linje som har vært fulgt har vært å skifte ut de gamle fartøyer som vi overtok i starten med materiell som var mer moderne og som var større. Pr. 8 mai i år hadde Marinen følgende operative fartøyer:

3 jagere – «Sleipner», «Stord» og «Arendal»,
3 korvetter – «Eglantine», «Acanthus» og
«Buttercup»,
1 ubåtjager – «Kong Haakon VII»,
3 undervannsbåter – «B. I.», «Ula» og
«Utsira».

Videre:

11 motortorpedobåter,
3 motorlauncher,
19 minesveipere,
9 patruljefartøyer.

I alt 52 operative fartøyer.

Utdannelsen av marinepersonell har dels foregått på norske, dels på britiske kurser. Re-

kruttskoler for de menige, hver på ca. 6 uker var naturlig nok rent norske. For så vidt angår utdanning av utskrevne offiserer kan nevnes at den elementære utdanning ble gitt på norske kurser, spesialutdanning på britiske skoler. Ikke mindre enn ca. 700 utskrevne marineoffiserer ble under krigen utdannet i Storbritannia.

Kadettutdannelsen i Marinen foregikk stort sett på britiske offisersskoler og på britiske fartøyer. Denne utdanning ble komplettert på en rent norsk sjøkrigsskole, som ble opprettet i London og senere overflyttet til Edinburgh. Fra sjøkrigsskolen ble uteksaminert ca. 50 mann.

Som en viktig del av Marinens utdannelsesvirksomhet må nevnes utdannelsen av kanonskyttere fra handelsflåten. Med den voldsomme tyske ubåt- og flyvirksomhet i Atlanterhavet i krigens første tid ble det nødvendig ikke bare å sørge for sterk konvoibeskyttelse med krigsskip, men også å utstyre hvert enkelt handelsskip med kanoner og luftskyts. Marinen og Nortraship samarbeidet om løsningen av disse spørsmål. Utdannelsen av skytterpersonellet ble overlatt sjøforsvaret, som startet egne kurser i Skottland, senere også i Canada, og også i De forente stater. Ved sjøforsvarets skytterskole for handelsflåten ble utdannet ikke mindre enn 1 500 menige skyttere og mellom 200 og 300 offiserer.

Vi har også søkt å gjenoppbygge *kystartilleriet*.

Reetableringen av kystartilleriet ble satt i gang på et forholdsvis sent tidspunkt. I april måned 1942 ble opprettet en egen kystartilleriavdeling ved sjøforsvarets overkommando med følgende hovedoppgaver:

1. Videre utdanning av festningsartilleri-personell i United Kingdom samt utdanning av nytt befal for kystartillerioppsetninger i United Kingdom og i Norge.

2. Oppsetting av kystartilleriavdelinger i United Kingdom for operative oppgaver i Norge.

3. Forberede reetableringen av kystartilleriet i Norge.

Arbeidet med de under punkt 1 og 2 nevnte oppgaver har også foregått på Mauritzberg i Sverige siden våren 1944.

Antall av kystartillerioffiserer i Storbritannia øket fra 5 mann i 1942 til 43 mann pr. 1 mai 1945. Hertil kommer 27 marinefenriker som er gitt kystartilleriutdanning. Kystartilleriets offiserer i Storbritannia er gitt utdanning som kyst- og luftvernartillerioffiserer, dels ved britiske avdelinger, skoler og kurser, og dels ved de norske oppsetninger i Skottland. De er også delvis gitt infanteri-våpenteknisk og spesialutdanning.

Særlige kurser har også vært holdt for kadetter, for underbefal og for menige mannska-per.

Pr. 1 mai 1945 omfattet kystartilleriets oppsettinger:

- a) Kystartilleriets stab i London.
- b) Kystartillerigruppen i Skottland med stab, 1 3,7" mobilt luftvern batteri à 8 kanoner, 1 40 mm mobilt luftvern batteri à 18 kanoner samt tekniske reparasjonsavdelinger i alt ca. 625 mann.
- c) Kystartilleriavdelingen i Finnmark, ca. 50 mann.
- d) Kystartilleriavdelingen på Mauritzberg, Sverige, med i alt ca. 80 offiserer, ca. 80 sersjanter og ca. 1 000 korporaler og menige.

Foruten arbeidet med oppsetting av avdelinger og det som står i forbindelse hermed, med direkte sikte på Norges frigjøring, er det ved kystartilleriets stab utarbeidet forberedende planer for kystartilleriets oppbygging i den første periode etter frigjøringen under forutsetning av tysk kapitulasjon.

Forsvarets overkommando har som mål for nevnte oppbygging gitt oppsetting av 9–10 befestninger med en samlet personellstyrke på inntil 6 000 mann, rekrutter inkludert.

Den neste gren av våre væpnede styrker er *Flyvåpnet*.

De flyvere som stod til disposisjon i Storbritannia sommeren 1940, ca. 100 mann, hadde på et tidlig tidspunkt tatt opp spørsmålet om å skape en norsk treningsleir i Storbritannia. Av forskjellige grunner lot denne løsning seg imidlertid ikke gjennomføre. En annen mulighet som hadde vært under diskusjon – norsk treningsleir i Frankrike – falt bort da Frankrike kapitulerte den 17 juni 1940. Det alternativ som stod igjen var å sette opp en norsk flyleir i Canada.

I slutten av juni 1940 approberte Regjeringen et forslag om å opprette en norsk treningsleir i Canada for utdanning av personell for Hærens og Marinens flyvåpen. I juli 1940 gikk 2 norske fartøyer fra Glasgow med det personell flyvåpnene råde over. Ved ankomsten til Canada i begynnelsen av august viste det seg nødvendig å gå til bygging av en helt ny leir. Denne leir, «Little Norway» ved Toronto, ble innvidd den 11 november 1940. I mai 1943 ble leiren flyttet til Muskoka, likeledes i Canada, hvor treningsforholdene var bedre.

I fjor høst ble beslutning fattet om å avvikle treningsleiren i Canada og å flytte treningsleiren til Storbritannia. En britisk treningsleir i Sør-England ble overtatt ved siste årsskifte. Da kapitulasjonen kom, var overføring til den

nye stasjon i England i gang, og flyleiren i Canada under avvikling.

Den tid det tar å utdanne flyvåpnets personell gir et bevis på hvor spesialisert krigerhåndverket nå er blitt. Å utdanne en mekaniker tar 9 måneder, en våpenspesialist ca. 1 år, en pilot 65 uker og en navigatør 70 uker. Den vesentlige del av denne utdanning kunne foregå ved den norske treningsleir. De avsluttende kurser var dog for alle kategorier britiske, de fleste i Storbritannia, enkelte i Canada.

Oppsetting av den første norske squadron fant sted i april måned 1941. De 24 Northrop sjøfly som før krigen var bestilt av Marinens flyvåpen, var da ferdige og en Northrop-squadron – nr. 330 – ble av de britiske myndigheter forlagt til Island. Denne squadron ble reorganisert i begynnelsen av 1943 og ble da utstyrt med store Sunderland flybåter. Siden juni 1943 og fram til forrige måned har 330 squadron operert fra Shetland med Sunderlands. De har hatt en hard tørn.

Den første norske jager-squadron – nr. 331 – ble opprettet i England i juli måned 1941. Den var opprinnelig utstyrt med Hurricanejagere, men gikk senere over til Spitfire-fly. I januar måned 1942 ble den annen norske jagersquadron – nr. 332 – opprettet i England. De to squadrons lå i 2 år forlagt på en flyplass like ved London og deltok i forsvaret av formodentlig den viktigste sone i Storbritannia. Etter invasjonen av Frankrike flyttet de over på Kontinentet i august måned 1944. I mars-april måned i år ble begge squadrons trukket tilbake fra Holland til Storbritannia for at de skulle være rede for overflytning til Norge.

I mars 1943 ble den fjerde norske squadron – nr. 333 – opprettet med 1 sveit Catalina flybåter og 1 sveit Mosquitofly. I mai måned i år ble Mosquitoflyene skilt ut fra 333 squadron for å bli satt opp som en ny squadron.

Våre operative squadrons er i dag:

- 1 Sunderland squadron – nr. 330,
- 2 Spitfire squadrons – nr. 331–332,
- 1 Catalina squadron – nr. 333,
- 1 Mosquito squadron – nr. 334.

Før krigen hadde som kjent så vel Hæren som Marinen sitt eget flyvåpen. Foran er nevnt at personell av begge våpen ble utdannet ved den norske treningsleir i Little Norway i Canada. For å koordinere vår innsats i luften ble Flyvåpnenes felleskommando (F.F.K.) opprettet ved kgl. res. av 28 mars 1941. Ved denne resolusjon ble Hærens og Marinens flyvåpen stillet under felles kommando, hvis sjef sorterte direkte under Forsvarsdepartementet.

De 2 flyvåpen bestod imidlertid fortsatt ved siden av hverandre. Dette forhold ble endret ved kgl. res. av 10 november 1944 om organi-

sering av luftforsvaret som en tredje forsvarsgren hvori inngår et felles flyvåpen. Alle våre flygere og alt vårt materiell er således i dag underlagt Luftforsvarets overkommando så vel operativt som administrativt.

Den oppgave vår hær, marine og flyvåpen har hatt har vært av en dobbelt natur: å delta i forsvaret av Storbritannia og av Storbritanniens tilførselslinjer, og å ta del i befrielsen av vårt eget land.

På grunn av forholdene hengikk det lengst tid før avdelinger av *Hæren* kom i aksjon. Allerede tidlig hadde dog en norsk spesialavdeling, alminnelig benevnt «Lingekompaniet», vært med ved de 2 Lofotenraids og i raidet mot Måløy, men denne avdeling var da under ren britisk kommando. Etter at avdelingen ble brakt under norsk kontroll – jeg skal senere komme tilbake til denne sak – utførte spesialtreneede grupper en rekke sabotasjehandlinger i Norge, liksom et ikke ubetydelig antall spesialtreneede offiserer av *Hæren* ble sendt hjem til Norge i krigens senere år for å virke som instruktører for Hjemmestyrkene.

Våren 1941 ble en norsk styrke på 40 mann sendt til Jan Mayen. Deres oppgave var å holde øya besatt og å forsvare den meteorologiske stasjon, hvis meldinger var av den største viktighet for handelsveien over Nord-Atlanteren og for konvoiene til Russland. I de 4 år de norske tropper lå på Jan Mayen var de i noen utstrekning utsatt for flyangrep.

Den norske befolkning på Svalbard var blitt evakuert til Storbritannia i august måned 1941 av britiske styrker. I mai 1942 ble øygruppen besatt av nordmennene. Tyskerne iverksatte et større raid mot garnisonen i september 1943 – slagskipet «Tirpitz» var også med. De norske tropper hadde 13 døde og 33 fanger, mens resten trakk seg tilbake inn i landet. Tyskerne gjorde imidlertid intet forsøk på å holde Svalbard besatt, slik at øygruppen har vært i norsk besiddelse fra mai 1942 og fram til i dag.

I forbindelse med vår hærs virksomhet i de arktiske egne kan nevnes at vi også har holdt Sør-Georgia i Antarktis besatt.

Bortsett fra den virksomhet som foran er nevnt var det vår hærs oppgave inntil invasjonen av Frankrike i fjor å bevokte et nærmere angitt avsnitt av Skottland. Da invasjonen kom, var det et utbredt ønske innen alle avdelinger av *Hæren* å få delta aktivt i kampene på Kontinentet. Etter omhyggelig drøftelse besluttet Regjeringen imidlertid at noen alminnelig innsetting av norske tropper ikke skulle finne sted, idet man fant at de fåtallige og små norske styrker vi hadde til enhver tid måtte holdes i beredskap for innsetting der hvor det var planlagt å sette dem inn, nemlig i Norge.

Under erobringen av øya Walcheren, og se-

nere ved overgangen av Nedre Maas i Holland vinteren 1944–45, ble imidlertid den norske spesialtreneede kommandoavdeling satt inn. Dens tap var 8 døde og 24 sårede – tap som var smertelige nok, men som allikevel var små hensett til troppenes innsats.

Det vil videre være kjent at avdelinger av vår hær på et tidlig tidspunkt var i aksjon i Finnmark. Vårt bergkompani 2 ble sendt fra Storbritannia til Murmansk i siste halvdel av oktober måned, og i begynnelsen av november rykket de inn i Norge. Man kan vanskelig forestille seg hvilke forhold disse tropper har arbeidet under. Mørket, kulden, mangelen på hus og på mat i distriktene, og ikke minst kommunikasjonsforholdene gjorde den minste framrykking til ikke lite av en oppgave. Kompaniet rykket allikevel stadig framover, og dens skipatrukker, over fjellvidder hvor alt utstyr måtte bæres eller trekkes fram, nærmet seg det utrolige. Fra tid til annen kom det til kamp med tyske avdelinger. Vi hadde 36 døde, 26 sårede og 15 fanger. Men opprensingen gikk stadig framover, og i vår var hele Finnmark fritt for tyskere. Våre soldater, både de som var sendt fra Storbritannia og de som var rekruttert lokalt, har gjort en fin jobb.

Allerede høsten 1940 kom fartøyer tilhørende den *norske marine* i aksjon. Sammen med de 8 mineleggere vi hadde fått overlatt av britene begynte de norske torpedobåter en resultatrik virksomhet i den britiske kanal. Før vi mistet torpedobåtene – den ene på grunn av en maskinekspløsjon, den annen av en ukjent årsak – hadde de senket 2 fiendtlige handelskip på tilsammen 10 000 tonn. Mineleggerne er blitt godskrevet 9 senkede fiendtlige handelsfartøyer.

Da større fartøyer ble stillet til rådighet for Marinen, kunne vi ta del i varetagelsen av en oppgave som gjennom hele krigen var av den største viktighet: konvoitjenesten. De 4 ex-amerikanske jagere – levninger fra forrige krig – som vi fikk overlatt sommeren 1941, gjorde tur etter tur over Atlanteren til alle årets tider, og de gjorde det godt. En av jagerne, «Bath», ble torpedert høsten 1941, og dessverre gikk mange liv tapt da.

De ex-amerikanske jagere ble etter hvert utskiftet med moderne korvetter. Vi hadde opprinnelig 5, men 2 av dem ble senket i Atlanteren og en tredje i Øst-Finnmark i desember i fjor.

De norske eskortefartøyer har fått godskrevet 7 senkede ubåter, samt flere «antagelig» senket og skadet.

De norske jagerne «Draug» og «Sleipner» ble etter modernisering innsatt i forsvaret av Englands østkyst. De ble senere erstattet av moderne fartøyer – «Eskdale», «Glaisdale» og «Arendal». Jagerne «Stord» og «Svenner» var

de største fartøyer vi har overtatt. Av disse er «Stord» best kjent på grunn av sin deltagelse da «Scharnhorst» ble senket ut for Nordkapp ved årsskiftet 1943–44. «Svenner» gikk tapt under invasjonen av Frankrike. Her ble også jageren «Glaisdale» minesprengt. Ved invasjonen deltok også «Stord», 3 norske korvetter, 11 norske motortorpedobåter, 4 norske mineleggere, 5 norske minesveipere og 1 norsk røkleggingsfartøy.

Våre motortorpedobåters vesentlige arbeidsfelt har for øvrig vært Nordsjøen og norskekysten. Siden årsskiftet 1942–43 har en norsk flotille av motortorpedobåter operert langs kysten. Man regner med at de har senket 150 000 tonn fiendtlig handelstonnasje, foruten flere mindre tyske krigsfartøyer. På norskekysten opererte også våre u-båter: «Uredd», «Ula» og «Utsira». De senket i alt 53 000 tonn fiendtlig handelstonnasje og dessuten 3 u-båter. Men u-båtene arbeidet ikke uten tap. I mars 1943 ble «Uredd» borte med mann og mus utenfor Nord-Norge.

Flere norske hvalbåter ble under krigen omdannet til minesveipere. 2 norske minesveipdivisjoner på i alt 12 båter ble etablert i Storbritannia. Dessuten opererte i noen tid 2 norske minesveipere i den Persiske Gulf og 4 fartøyer i Nord-Afrika.

Det sier seg selv at så stor og vidstrakt virksomhet og en så aktiv virksomhet ikke kunne drives uten tap. Følgende antall fartøyer er blitt totalt ødelagt som følge av fiendtlig handling:

3 jagere,
3 korvetter,
1 undervannsbåt,
4 motortorpedobåter,
4 minesveipere.

Det foreløpige tall på de falne er av Sjøforsvarets Overkommando satt til 600 mann. Det betyr sorg i 600 hjem, men de etterlatte skal vite at de som gikk ned falt på sin post og at de falt for Norge, uansett hvilket hav de nå hviler i.

Også *Flyvåpnets* innsats er så stor at den ville gjøre ære på et større land enn Norge.

De resultater som springer en umiddelbart i øynene er antallet av tyske fly som våre 2 jagersquadrons har skutt ned. Samlet har de skutt ned 196 fly, sannsynligvis ødelagt 35, mens 124 tyske fly er blitt anerkjent som sterkt skadet. I 1943 var den norske 331 squadron den squadron blant alle allierte som kunne oppvise det største antall nedskutte fly – et resultat som betyr en del blant verdens beste flygere. Før og etter invasjonen av Frankrike våget de tyske fly seg stor sett ikke opp, og det ble da våre jagerflygeres oppgave

å skyte opp lokomotiver og fiendtlige motortransporter etter veiene.

Vår 330 Squadron – den som først opererte ned Northrop – senere med Sunderlandfly –, har fått godkjent 2 ubåter som senket, 2 som sannsynligvis senket og 7 som skadet. Vår 333 Squadron – Catalina flybåter og Mosquitofly – har på samvittigheten 18 nedskutte fly, 3 fly sannsynligvis ødelagt og 2 sterkt skadet. Videre er de kreditert med 3 ubåter senket, 1 ubåt sannsynligvis senket og 3 skadet. Norske flygere attachert det britiske flyvåpen har skutt ned 38 fiendtlige fly og skadet atskillige. Resultatene for så vidt angår tyske fly og ubåter gir følgende totaltall for det norske flyvåpen:

252	tyske fly ødelagt,
42	» fly sannsynligvis ødelagt,
151	» fly sterkt skadet,
5	» ubåter senket,
3	» ubåter sannsynligvis senket,
10	» ubåter skadet.

Det tall som ovenfor er angitt over senkede u-båter kan synes lavt. Det betyr imidlertid ikke at våre Sunderlands og Catalinas har ligget på latsiden. År ut og år inn har de hengt over allierte konvoier og patruljert det nordlige Atlanterhav, på kryss og på tvers. Sunderlandflyene alene har tilbakelagt en distanse på ikke mindre enn 2½ million kilometer. Det har vært et monotont liv, og påkjenningen på personellet har vært stor, men flybåtene har alltid vært der, og deres blotte nærvær har holdt u-båtene borte.

Egne norske bombefly har vi ikke hatt. Men ca. 60 norske flygere har tjenestegjort i den britiske Bomber Command som piloter og navigatører av store 4-motors bombefly.

Atskillige norske flygere, i alt ca. 200 mann, har enn videre for kortere eller lengere perioder tjenestegjort i det britiske flyvåpens transportkommando. De har vært sjåfører for tunge bombefly, og har fløyet dem fra fabrikkene i De forente stater og i Canada til de forskjellige krigsteatre: Storbritannia, Nord-Afrika, India, Australia.

En oppgave av en helt annen art som våre flygere har hatt er å frakte norske flyktninger over fra Sverige til Storbritannia. På et tidlig tidspunkt hadde Regjeringen tatt opp spørsmålet om å få transportfly stillet til disposisjon, og i august 1941 ble den første tur foretatt. Ruten ble opprinnelig drevet av British Overseas Airways Corporation og de norske myndigheter i fellesskap, men høsten 1943 ble dette endret, slik at ruten ble helt norsk. Vi disponerte i den siste tid 8 Lockheed-Locestars – 2 motors lette transportfly –, og det arbeid de har utført, natt etter natt å fly mellom Skottland og Sverige, ofte fram og tilba-

ke på samme natt, for å skaffe vår krigsmakt og vår administrasjon personell, skal ikke bli glemte.

Siden starten i august 1941 og fram til utgangen av 1944 brakte de norske fly ca. 2 000 passasjerer over til Storbritannia fra Sverige. Hvilken innsats det er som ligger bak dette tall fremgår av at flyene i samme tidsrom tilbakela en distanse på ca. 350 000 km.

Også Flyvåpnet har hatt sine tap. I aksjon og ved flyulykker har vi mistet 201 mann. 41 flygere var i tysk krigsfangenskap, men 37 av dem er kommet tilbake nå. Men dessuten opererer Flyvåpnet med en overskrift: «Savnede», og under den finner vi ikke mindre enn 87 mann.

Ved sin tekniske ferdighet, ved sin sportsånd og ved sin offervilje kan våre flygere i Storbritannia være et eksempel for ungdommen i alle land, selv i Norge.

Så skal jeg si et par ord om samarbeidet med de allierte ved planlegging for frigjøring av Norge.

Under felttoget i Norge var ved kgl. res. av 18 mai 1940 opprettet en felles overkommando for rikets samlede krigsmakt under navnet Forsvarets Overkommando. Som sjef for denne overkommando ble samme dag beordret generalmajor Otto Ruge.

General Ruge ble som kjent igjen i Nord-Norge da Regjeringen forlot landet 7 juni 1940. Stillingen som forsvarssjef ble ikke besatt på nytt før i februar 1942.

Mot utgangen av 1941 var arbeidet med gjenreisningen av den norske hær, marine og flyvåpen så vidt langt kommet og så vidt mange offiserer kommet over fra Norge, at man med større kraft kunne gå inn for planlegging for frigjøringen av Norge. En stabsmessig behandling av de spørsmål som reiser seg i denne forbindelse er vesensforskjellig fra de problemer som oppstår i forbindelse med den oppsetningen av nye styrker utenfor Norge og deltagelsen i forsvaret av Storbritannia og av Storbritannias tilførselslinjer. For å etablere en stab som kunne konsentrere seg om planleggingsoppgavene ble Forsvarets Overkommando gjenopprettet ved kgl. resolusjon av 6 februar 1942.

Gjennom forskjellige kanaler ble kontakt søkt med de britiske planleggende myndigheter, og i februar 1942 ble en forbindelse etablert mellom Forsvarets Overkommando og den britiske Joint Planning Committee. Som tilsvarende organ på norsk side ble oppnevnt en plankomité bestående av 3 offiserer i F.O., en offiser tilhørende Hæren, en Marinen og en Flyvåpnet.

I det første møte som ble holdt mellom de 2 planleggende utvalg fikk de norske represen-

tanter overlevert til behandling 2 britiske operasjonsutkast for allierte landganger på nærmere angitte steder i Norge. Fra britisk side ble bedt om de norske medlemmers eventuelle bemerkninger, og det ble fremhevet at det ville være av særlig betydning om man fra norsk side kunne skaffe supplerende og korrigering av det etterretningsmateriale som planene bygget på.

Planene ble straks tatt opp til inngående behandling i F. O. og våre bemerkninger til dem meddelt britene.

Det ble fra britisk side ikke funnet grunn til å opprette noen regelmessig kontakt mellom den norske og den britiske komité, men utover til september 1943 stod F. O. dog i fortsatt forbindelse med komiteen, bl.a. vedrørende spørsmålet om norsk liaisonpersonell ved allierte styrker, og om prinsippene for organisasjonen av den øverste allierte ledelse under operasjoner i Norge.

I begynnelsen av november måned 1943 ble det fra britisk hold meddelt at de allierte militære myndigheter for så vidt angår operasjoner på Norge, ville arbeide gjennom Scottish Command i Edinburgh. Det ble anmodet om at det på norsk side ble oppnevnt et militært utvalg som kunne bistå Scottish Command ved planlegging av operasjoner. Utvalget ble fra britisk hold forutsatt å skulle representere forsvarssjefen, som oppnevnte general Strugstad som sjef for utvalget.

I desember 1943 ble det i Scottish Command holdt den første konferanse med general Strugstad angående planleggingen for befrielsen av Norge. Det fremgikk av den at den plan man arbeidet med gjaldt alternativet: tysk kapitulasjon, og at man bygget på den forutsetning at denne kunne foregå i ro og orden. Norske styrker var forutsatt å skulle delta i alle landsdeler. I Scottish Commands plan inngikk også overføringen av Kongen og Regjeringen til Norge, eventuelt i første omgang med en representasjon for disse statsmakter.

Med utgangspunkt i foranstående begynte et mere intimt samarbeid mellom norske og britiske myndigheter om tiltak i forbindelse med kapitulasjonsalternativet. På britisk side er arbeidet blitt drevet, foruten av den sterkt utbygde stab i Scottish Command, også av en rekke spesielle organer i general Eisenhowers stab om spørsmål særlig angående security, kontrolltjenesten, psykologisk krigføring og annen informasjonstjeneste.

På britisk sjømilitær side kom Commander-in-Chief Rosyth vinteren 1943/44 inn i bildet som den myndighet hvorunder de sjømilitære spørsmål vedrørende frigjøringen av Norge sorterte. For å føre forhandlinger med ham ble kommandør Askim oppnevnt som

representant for F. O. og for Sjøforsvarets Overkommando.

Den norske militære staber ble etter hvert som tiden gikk forelagt stadig flere problemer fra britisk hold, likesom det fra norsk side ble reist en lang rekke spørsmål. Dette har den hele tid stillet vårt militære stabsapparat på en meget hard prøve. Tross de fåtallige stabs-offiserer som stod til rådighet måtte våre militære staber til enhver tid holde seg på linje med de tilsvarende allierte organer for at de norske interesser skulle kunne bli ivaretatt best mulig.

Etter hvert som arbeidet skred fram ble kontaktene mellom norske og britiske myndigheter stadig flere og stadig sterkere, og virksomheten på norsk side spredte seg også raskt til de fleste deler av vår sivile administrasjon, dels ved Forsvarsdepartementets formidling og koordinering, dels ved direkte konferanse mellom vedkommende sivile departementer og de tilsvarende myndigheter innen det allierte Civil Affairs apparat.

Kort tid etter kapitulasjonen sommeren 1940 startet britene en *hemmelig etterretningstjeneste* på Norge. Dels fordi at de norske militære myndigheter hadde hendene mer enn fulle med gjenoppbyggingen av den norske krigsmakt, dels fordi de britiske etterretningsmyndigheter opererte i det skjulte også i Storbritannia, varte det noen tid før det norsk-britiske samarbeid på dette felt ble brakt inn i organiserte former.

Det samme var tilfelle for så vidt angår den *sabotasjevirkosomhet* på Norge som ble planlagt fra Storbritannia. På britisk initiativ var organisert en spesialavdeling som jeg har nevnt før (opprinnelig kalt «Linge-kompaniet» eller «Kp.L.» senere benevnt «Norwegian Independent Company no. 1.»), hvis personell gjennomgikk særlig sabotasjekurser og dessuten ble utdannet for strandhogg i Norge og gatekamp. Avdelingen bestod utelukkende av nordmenn (rekruttert underhånden) men stod under britisk ledelse. Avdelingens eldste norske offiser var kaptein Martin Linge, som falt under Måløyraidet.

I desember måned 1941 tok Forsvarsdepartementet opp spørsmål om å bringe den hemmelige etterretningstjeneste og sabotasjevirkosomhet fra Storbritannia under fullstendig norsk kontroll. Også de britiske myndigheter viste stor interesse for å få etablert et samarbeid i organiserte former. Praktiske vanskeligheter oppstod imidlertid som følge av at vårt organisasjonsapparat til å begynne med ikke var bygd opp med det for øye å skjytte om arbeidsoppgaver av denne natur. Disse vansker ble overvunnet gjennom opprettelsen av Forsvarets Overkommando.

Den hemmelige etterretningstjeneste på Norge var våren 1941 blitt henlagt til et nytt kontor, som var blitt opprettet under Forsvarsdepartementet under navnet «Forsvarsdepartementets Etterretningskontor» («E»-kontoret). Dette kontor hadde imidlertid en serie arbeidsoppgaver, og det personell som stod til rådighet var fåtallig. Etter at F. O. var opprettet (gjenopprettet) i februar 1942 ble den militære etterretningstjeneste på Norge henlagt til Forsvarets Overkommando's 2. kontor (F.O. II). Dette kontor som arbeidet i nær tilknytning til Forsvarsdepartementets «E»-kontor, utbygget samarbeidet med de britiske etterretningsmyndigheter og sørget for at de norske interesser ble betryggende varetatt.

Også vedkommende britiske myndighet som arbeidet med spørsmål om sabotasje mot krigsviktige mål i Norge hadde (i likhet med den britiske hemmelige etterretningstjeneste) hatt tilknytning på norsk side til «E»-kontoret. Etter at F.O. var gjenopprettet ble et eget kontor organisert under F.O. (Forsvarets Overkommandos 4. kontor, eller F.O. IV) med den oppgave å sikre en fullstendig kontroll fra norsk side med denne virksomhet. Samtidig ble nedsatt en norsk-britisk komité bestående av britiske offiserer og av representanter for forsvarssjefen og for Forsvarsdepartementet. I denne komité ble diskutert de prinsippspørsmål som oppstod på dette felt og forslag om sabotasje i Norge drøftet og avgjort.

Komiteen, som senere ble tiltrådt av et amerikansk medlem, utførte et godt arbeid, og samtlige medlemmer har, uansett nasjonalitet, til enhver tid varetatt de norske interesser på en betryggende måte.

Den alminnelige bakgrunn for det norsk-britiske samarbeid med hensyn til sabotasje i Norge har vært:

1. Våre alliertes ønske om ved krigshandlinger å ødelegge virksomheter i Norge av betydning for tyskernes krigføring.

2. Vårt eget ønske om å medvirke effektivt til en forkortelse av krigen, men samtidig å gjøre dette så skånsomt som mulig for de norske interesser.

For å kunne vareta de norske interesser på en betryggende måte var det nødvendig å innhente og gjennomarbeide alle opplysninger om den norske industris betydning for tyskernes krigføring. Dette av 2 grunner:

– For å kunne beskytte bedrifter hvis virksomhet ikke var av synderlig betydning for tyskerne.

– For å kunne peke ut angrepsobjekter som var verd å ta.

I tilfelle hvor der var enighet om at en norsk bedrift burde settes ut av spillet, oppstod der-

nest spørsmålet om hvordan dette burde skje. For så vel de britiske og de amerikanske som for de norske myndigheter var rettesnoren alltid at resultatene skulle hitføres med minst mulig ødeleggelse. Sabotasjehandlinger var derfor i de fleste tilfelle å foretrekke fremfor et bombeangrep.

Det er i løpet av krigen utført en rekke sabotasjehandlinger mot krigsviktige mål i Norge. I de fleste tilfelle er disse aksjoner gjort planmessig, dels ved spesialtrene folk, utsendt av F.O., dels etter direktiver til grupper hjemme. En del aksjoner er imidlertid også blitt iverksatt av uavhengige grupper hjemme uten direktiv eller approbasjon fra ansvarlige norske myndigheter.

Forsvarsdepartementet og F.O. har i disse spørsmål fulgt bestemte retningslinjer som har fått tilslutning av den allierte overkommando.

Etter disse retningslinjer skulle den aktive sabotasje begrenses til de objekter som virkelig hadde betydning for krigens gang. Så lenge tyskerne stod sterkt, og så lenge man ikke regnet med nær forestående allierte operasjoner i Norge, ville utidige aksjoner mot mindre viktige mål være til mer skade enn gagn.

En serie aksjoner av stor betydning for krigføringen har imidlertid vært gjennomført i Norge. Det personell som har utført dem, dels folk spesialutdannet i Storbritannia, dels folk hjemmefra, har fått den største anerkjennelse for sitt mot og sin tekniske ferdighet fra norsk og alliert hold.

Et kapittel for seg er det store arbeid som i krigens siste år har vært nedlagt for beskyttelse av livsviktige, industrielle anlegg, havner og kommunikasjoner mot tysk ødeleggelse i krigens siste fase. Faktisk var det ikke sabotasjen, med anti-sabotasjen, som i den siste tid var F.O. IV's største arbeidsfelt, og hundreder av spesialutdannet personell lå i fjellene og i skogen da kapitulasjonen kom, med det oppdrag med alle midler å forhindre tyske ødeleggelser av de mål de var satt til å bevokte.

Rapporter fra Norge vinteren 1940/41 fra det sønnenfjelske Norge og fra Trøndelag meldte om dannelse av en rekke små, *hemmelige grupper med militært tilsnitt*. Hensikten var å skaffe medlemmene militær utdanning under okkupasjonen og å sette gruppene i stand til å gripe aktivt inn i et gitt øyeblikk.

En koordinerende ledelse av disse grupper var ikke kjent i Storbritannia før høsten 1941. Forbindelsen mellom våre militære myndigheter utenfor Norge og Mil.Org. var imidlertid lenge mangelfull, og en del misforståelser gjorde seg gjeldende. Også i samarbeidet mellom de militære og sivile organisasjoner i Norge hadde man inntrykk av at det hersket uklarhet.

En offiser som hadde arbeidet i Mil.Org.s sentralledelse i Norge og som var kommet til Storbritannia høsten 1941, reiste tilbake til Norge våren 1942. I 1943/44/45 ble en rekke møter holdt på den norsk-svenske grense mellom representanter for F.O. og for Hjemmestyrkene. Nevnes kan også at militærorganisasjonens sjef, Jens Chr. Hauge, to ganger var på besøk i London for diskusjon av vitale spørsmål. Fram gjennom årene ble samarbeidet stadig mer utbygd så vel gjennom personlige besøk, henholdsvis i Norge og i Storbritannia, som ved radiomeldinger.

Mil.Org. ble kommandomessig lagt under F.O. Arbeidet utenfor Norge ble i London henlagt under F.O. IV's kontor, som påså at sabotasjevirkosomheten fra Storbritannia ble koordinert med Hjemmestyrkenes underjordiske virksomhet. I krigens siste fase var samkjøringen så langt kommet at agentene fra Storbritannia så å si alltid gikk inn i det eksisterende militærapparat.

Vedkommende britiske myndigheter under hvem sabotasjevirkosomheten i de okkuperte land sorterte, hadde på et tidlig tidspunkt begynt å sende våpen og sprengstoff inn i Norge. Spørsmålet om hvorvidt denne virksomhet skulle stoppes eller fortsette ble tatt opp til avgjørelse av Forsvarsdepartementet etter at den norsk-britiske komiteen, som foran er nevnt, var blitt opprettet. Tross den risiko virksomheten innebar, fant Forsvarsdepartementet og F.O. å burde gå inn for utdanning og bevæpning av de militære grupper i Norge. Likeledes ble besluttet å utvikle sambandet, slik at en koordinert innsats utenfra og innenfra kunne muliggjøres under de forskjellige alternativer hvorunder frigjøringen kunne finne sted.

Transporten av instruktører og våpen til Norge foregikk i krigens første år i det vesentlige ved skøyter over Nordsjøen, og mannskapene på disse skøyter har vist et sjømannskap og en glød som vanskelig kan overgås. Fiskeskøytene ble vinteren 1943/44 erstattet med små moderne krigsskip.

Etter hvert som transportene øket i omfang, og etter hvert som vanskelighetene med å frakte materiellet fra kystdistriktene til innlandet øket, ble i stadig større utstrekning flytransport brukt. For å gi en forestilling om omfanget av våpentransporten luftveien kan nevnes at over 50 flylaster, inneholdende instruktører, våpen, ammunisjon, sprengstoff, uniformer og annet utstyr av forskjellig art, på en enkelt natt har vært sloppet på visse nærmere avtalte plasser i Norge.

Sambandet mellom Hjemmestyrkenes Sentralledelse og Mil.Org.'s forskjellige distrikter og baser på den ene side og Forsvarsdepartementet og Forsvarets Overkommando på den

annen, nådde etter hvert en meget høy standard og effektivitet. I krigens siste fase var myndighetene i London hver eneste dag i kontakt med alle deler av landet, og våre militære myndigheter kunne i samråd med Hjemmeledelsen trekke opp retningslinjer og gi oppgaver for Hjemmestyrkene etter hvert som situasjonen utviklet seg.

I denne forbindelse kan nevnes at Regjeringens direkte forbindelse med Hjemmefrontens Ledelse gikk over hemmelige radiostasjoner i Oslo-avsnittet, opprinnelig opprettet til bruk for Hjemmestyrkenes Sentralledelse.

De militære staber som til å begynne med ble etablert i Storbritannia, hadde hatt til oppgave å sette opp nye, norske enheter og å lede disse enheter under forsvaret av Storbritannia og av Storbritannias tilførselslinjer. For å ta hånd om det militære administrasjonsapparat i Norge ble i 1944 egne staber satt opp. For disse staber (Distriktskommandoer for landforsvarets vedkommende, marinekommandoer for sjøforsvaret) ble instruks fastsatt ved kgl. resolusjon av 2 juni 1944. Ved en annen kgl. resolusjon av samme dato ble bestemmelser gitt om ansvarsområder og samarbeid mellom hær- og sjøforsvaret under frigjøringen av Norge.

For det tilfelle at det sivile administrasjonsapparat skulle bli satt ut av funksjon under frigjøringen, ble i instruks for distriktskommandosjefen bestemt at han skulle bistå ved samarbeid mellom de allierte militære myndigheter og den sivile norske administrasjon, inntil fylkesmannen var oppnevnt. For å sette distriktskommandosjefen i stand til å vareta disse oppgaver, ble det til hans stab knyttet representanter for de interesserte departementer. Alminnelig instruks for disse representanter, som ble gitt sivilmilitære grader, ble fastsatt ved kgl. resolusjon av 1 august 1944. I tillegg til den alminnelige instruks utferdiget de forskjellige departementer særinstrukser til sine representanter.

En av de største oppgaver for distriktskommandosjefene og marinekommandosjefene var å lede oppsetningen av nye norske styrker i frigjorte områder. For å åpne adgang til å gjennomføre en rask utskrivning av personell (øvet og tidligere uøvet) ble et ekstraordinært utskrivningsvesen organisert. Det henvises her til prov. anordning av 24 mars 1944. Regler om fritagelse for militærtjeneste ved ekstraordinær utskrivning og ved remobiliseringen av norske avdelinger ble gitt ved kgl. resolusjon av 15 desember 1944.

Forsvarsdepartementet har i London siden 1942 vært organisert i 2 avdelinger – en alminnelig avdeling og en finansavdeling. Sjefen for den alminnelige avdeling var tillike depar-

tementets ekspedisjonssjef. Under finansavdelingen sorterer alle spørsmål om økonomi og regnskaper, om lønninger og tillegg m. v. De øvrige spørsmål hørte under Forsvarsdepartementets alminnelige avdeling.

Personellet i Forsvarsdepartementet bestod i det vesentlige av offiserer tilhørende hær, marine og flyvåpen, innbeordret til tjeneste i departementet. Dessuten var et mindre antall sivilpersoner ansatt i departementet.

I forbindelse med en redegjøring for Forsvarsdepartementets arbeid vil jeg også gjerne nevne noen ord om sivil luftfart.

Ved kgl. resolusjon av 19 november 1943 ble opprettet et norsk statsorgan med det mandat å vareta Norges interesser på den sivile luftfarts område. Nevnte resolusjons pgf. 1 lyder som følger:

«Inntil Norge er fritt igjen og de lovlige myndigheter trådt i funksjon, opprettes det et statsorgan *Norges Luftfartsstyre* som har til formål å forberede – ved ervervelse av rettigheter og materiell og på annen måte – gjenopptagelsen etter krigen av norsk sivil luftfart så vel innen landet som mellom dette og utlandet, og så vel for passasjerer som gods. Etter Kongens nærmere bestemmelse kan Norges Luftfartsstyre pålegges også andre luftfartsoppgaver, således overtagelse av og deltagelse i flyruter under krigen.»

For øvrig er det i denne sak fastlagt at det skal overlates til Stortinget å treffe endelig avgjørelse av alle spørsmål, også når det gjelder formen for det fremtidige selskap som skal drive sivil luftfart i Norge. Det som Forsvarsdepartementet og Regjeringen har ment å gjøre, var å ta hånd om de interesser som kunne melde seg for sivil luftfart så lenge den var utenfor landets grenser. Det ville kanskje være riktig om jeg i denne forbindelse også hadde knyttet noen ord til om reisingen av Norges nye forsvar. I det jeg hittil har sagt, har jeg redegjort for hovedlinjene i det arbeid som har vært utført i de siste 5 år, og av mange grunner kan jeg ikke i dag gi noen utredning om Regjeringens forslag for oppbyggingen av vår nye forsvar. Denne sak har imidlertid vært drøftet i London, og Forsvarets Overkommando har utarbeidet et slags arbeidsgrunnlag, noe vi der borte kalte for en «prinsipp-proposisjon» om de problemer som reiser seg. Man fant imidlertid at spørsmål av denne art måtte avgjøres på norsk jord etter at saken var forelagt for Stortinget. Inntil videre vil derfor de gamle prinsipper for oppbyggingen av vår hær og vår marine bli lagt til grunn, mens luftforsvaret, som foran nevnt, er organisert som egen forsvarsgren. Når de forskjellige sider vedrørende vårt fremtidige forsvar er utredet, vil denne viktige sak måtte bli å

fremlegge for Stortinget, som treffer den endelige avgjørelse.

Ved forskjellige leiligheter har jeg søkt å gi uttrykk for den takk vi alle skylder befal og mannskap i vår hær, vår marine og vårt flyvåpen. Jeg vil også i denne sal ha sagt at alle de som kjempet i luften, på sjøen og på landjorden, alle de som i lange år har trenet og ventet, alle de som bak sine skrivebord har knyttet trådene sammen og holdt maskineriet i gang, – de har alle gjort seg fortjent av sitt fedreland.

Presidenten: Presidenten foreslår at forsvarsministerens redegjørelse utlegges til behandling i et senere møte.

Votering:

Presidentens forslag bifaltes enstemmig.

Protokollen ble deretter opplest uten å foranledige noen bemerkning.

Presidenten: Forlanger noen ordet før dette møte heves?

Mustad: Det er et spørsmål som jeg vil bringe fram, men da jeg har vært i tvil om det burde tas opp i et offentlig møte, vil jeg få lov til å nevne det her. Fra mange hold, og bl.a. fra fremtredende sakkyndig hold, er det hevdet at viktige bestemmelser i de av den forrige regjering utferdige provisoriske anordninger ikke har grunnlovsmessig hjemmel eller er i strid med Grunnloven. Videre er det gjort innvendinger mot Justisdepartementets fortolkning av Grunnlovens § 17 om forståelsen av uttrykket «neste storting». Det synes å være tungtveiende grunner som er anført til fordel for disse påstander. Hvorom allting er, saken er av en så vidtrekkende prinsipiell karakter at den ikke egner seg for å avgjøres ved et stilltiende samtykke eller underhånden. Stortinget eller odelsting og lagting burde ved en uttrykkelig beslutning ha fastslått hvilken praksis som skulle befølges, eventuelt hvilke anordninger som skulle realitetsbehandles og hvilke som skulle bekreftes i den foreliggende form inntil videre.

Slik som det hele ligger an, er jeg klar over at det er nytteløst å komme nærmere inn på saken, men da det er å frykte for at en feilaktig praksis kan medføre alvorlige rettslige og konstitusjonelle konsekvenser, har jeg ønsket å gi uttrykk for min oppfatning. I virkeligheten har Stortinget eller dets avdelinger hittil ikke hatt anledning til å ta standpunkt til denne sak.

Statsråd Torp: Det er holdt i så generelle vendinger det som representanten hr. Mustad sa, at det ville være av en viss interesse å vite om det knytter seg til denne redegjørelse som er gitt, eller om det er andre ting som det er siktet på. Det er bare sagt at viktige bestemmelser som var utformet av den tidligere regjering, ikke hadde grunnlovsmessig hjemmel.

Presidenten: Det er ikke fremsatt noe forslag. Presidenten skal spørre representanten hr. Mustad om han akter å fremsette noe forslag.

Mustad: Nei. Jeg kan kanskje få komme med et kort svar til statsråd Torp. – I anledning av forsvarsministerens uttalelse kan jeg opplyse at min bemerkning ikke gjaldt den redegjørelse forsvarsministeren har gitt. Den knytter seg til henvendelser som er kommet til Stortinget, bl.a. fra 3 professorer ved Universitetet.

Protokollen ble deretter opplest uten å foranledige noen bemerkning.

Møtet hevet kl. 18,15.

Møte for lukkede dører
torsdag den 12 juli 1945 kl. 10.
President: Mønsen.

Etter forslag av presidenten besluttet enstemmig:

1. Møtet blir å holde for lukkede dører.
2. Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet.

Dagsorden:

Forsvarsministerens redegjørelse av 10 juli 1945.

T. Sverdrup: Jeg vil begynne med å si at det har gledet meg som gammel forsvarsvenn å se hvor meget vårt forsvar har kunnet utrette i denne tid vi nå har gjennomlevet, på tross av de vanskeligheter som det har arbeidet under, og på tross av at man praktisk talt måtte begynne på nytt fra den dag man kom til England, uten materiell og uten personell og uten organisasjon i det hele tatt. Men etter å ha hørt på forsvarsministerens redegjørelse og nå ha hatt anledning til å lese den, er jeg kommet til det resultat at fasit for marinens vedkommende vel må være den, at marinen i dag praktisk talt ikke eier et fartøy. Den har noen